

Το Τίμιο Παιχνίδι στη Φυσική Αγωγή: Επίδραση Φύλου, Ηλικίας και Κινήτρων Συμμετοχής

Μαρία Παπαγεωργίου, Μαρία Χασάνδρα, & Αντώνης Χατζιγεωργιάδης
ΤΕΦΑΑ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να εξετάσει συμπεριφορές τίμιου παιχνιδιού στη φυσική αγωγή σε σχέση με δημογραφικά χαρακτηριστικά και παραμέτρους της παρακίνησης. Οι συμμετέχοντες ήταν 472 μαθητές και μαθήτριες της πρωτοβάθμιας ($n=248$) και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ($n=148$) με μέσο όρο ηλικίας $12.62 (\pm 1.70)$. Οι συμμετέχοντες συμπλήρωσαν κατά τη διάρκεια του μαθήματος της φυσικής αγωγής το ερωτηματολόγιο εσωτερικής παρακίνησης και το ερωτηματολόγιο τίμιο παιχνίδι στη φυσική αγωγή. Ανάλυση συσχέτισης έδειξε ότι συνολικά όλες οι διαστάσεις της εσωτερικής παρακίνησης σχετιζόνταν θετικά με τις θετικές ηθικο-κοινωνικές συμπεριφορές και αρνητικά με τις αρνητικές ηθικο-κοινωνικές συμπεριφορές. Ανάλυση διακύμανσης 2×2 χρησιμοποιήθηκε για να εξεταστούν τυχόν διαφορές στις συμπεριφορές τίμιου παιχνιδιού ανά φύλο και εκπαιδευτική βαθμίδα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα αγόρια είχαν υψηλότερα σκορ από τα κορίτσια στις αρνητικές διαστάσεις του τίμιου παιχνιδιού ($p < .05$) και χαμηλότερα σκορ στη διάσταση σεβασμός στους συμπαίκτες ($p < .05$). Επίσης, οι μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σκόραραν υψηλότερα στις αρνητικές διαστάσεις του τίμιου παιχνιδιού ($p < .01$) και χαμηλότερα στις θετικές διαστάσεις του τίμιου παιχνιδιού ($p < .05$). Τέλος, βρέθηκε ότι τα αγόρια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είχαν χαμηλότερα σκορ στη διάσταση σεβασμός στους συμπαίκτες σε σχέση με τα κορίτσια της ίδιας ηλικίας αλλά και σε σχέση με τα παιδιά της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Λέξεις κλειδιά: *τίμιο παιχνίδι, φυσική αγωγή, κίνητρα, φύλο, ηλικία*

Fair Play in Physical Education: Effects of Sex, Age and Intrinsic Motivation

Maria Papageorgiou, Mary Hassandra, & Antonis Hatzigeorgiadis
Department of Physical Education and Sports Sciences, University of Thessaly, Trikala, Hellas

Abstract

The purpose of the present study was to examine fair play behaviors in a physical education context in relation to demographic characteristics and motivational variables. Participants were 472 primary ($n = 248$) and secondary ($n = 148$) school students ($M = 12.62 \pm 1.70$ yrs). Students completed in their class environment in the absence of their physical education teacher a form containing the Intrinsic Motivation Inventory (IMI) and the Fair Play in Physical Education Questionnaire (FPPEQ). Correlation analysis revealed that overall the intrinsic motivation dimensions were positively related to pro-social behavior and negatively related to anti-social behavior. Two-way (2×2) MANOVA was calculated to test for differences in fair play between sex and education level (primary - secondary). The results revealed boys scored higher than girls on gamesmanship and cheating ($p < .05$) and lower than girls on respect for teammates ($p < .05$). Furthermore, it was revealed that secondary school students scored higher on the anti-social behaviors ($p < .01$) and lower on the pro-social behaviors ($p < .05$) than primary school students. Finally, it was revealed that secondary school boys scored lower on respect for teammates than secondary school girls and primary school students (both primary and secondary).

Key words: *fair play, physical education, intrinsic motivation, gender, age*

Εισαγωγή

Η έρευνα στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο της ηθικο-κοινωνικής συμπεριφοράς εστιάζεται κυρίως στο αν το άτομο επιδεικνύει θετικές ή αρνητικές ηθικο-κοινωνικές συμπεριφορές. Ως θετικές ηθικο-κοινωνικές συμπεριφορές ορίζονται οι συμπεριφορές που έχουν σκοπό να βοηθήσουν ή να ωφελήσουν άλλο άτομο (Eisenberg & Fabes, 1998; Eisenberg & Mussen, 1989). Παράδειγμα τέτοιων συμπεριφορών στον αθλητισμό είναι να βοηθήσουν έναν τραυματισμένο αντίπαλο, ή να ενθαρρύνουν τους συμπαίκτες τους όταν η απόδοσή τους είναι χαμηλή. Αντίθετα, οι αρνητικές ηθικο-κοινωνικές συμπεριφορές ορίζονται ως συμπεριφορές που σκοπεύουν να βλάψουν ή να εκμεταλλευτούν ένα άλλο άτομο. Παραδείγματα τέτοιων συμπεριφορών στον αθλητισμό είναι το σπρώξιμο αντιπάλου από κάποιον όταν δεν τον βλέπουν οι άλλοι, το κλέψιμο στο παιχνίδι ή η προσποίηση τραυματισμού.

Ένας όρος που συνήθως χρησιμοποιείται για να υποδηλώσει την ανάπτυξη ηθικο-κοινωνικών χαρακτηριστικών μέσα από τον αθλητισμό είναι το τίμιο παιχνίδι (fair play). Με τον όρο τίμιο παιχνίδι εννοούμε μια ομάδα από κοινωνικές και ηθικές αξίες που έχουν εφαρμογή στον αθλητισμό και τη φυσική αγωγή. Κατά τους Butcher και Schneider (1998) τίμιο παιχνίδι είναι «μια υποομάδα γενικότερων ηθικών και κοινωνικών αξιών που εφαρμόζονται ή διδάσκονται στα πλαίσια του αθλητισμού και της φυσικής αγωγής» (σελ.1). Κατά άλλους το τίμιο παιχνίδι περιλαμβάνει το σεβασμό στους κανόνες του παιχνιδιού, σεβασμό στους συμπαίκτες, σεβασμό προς τους διαιτητές - κριτές και τις αποφάσεις τους, σεβασμός προς τους αντίπαλους παίκτες και το να δίνονται ίσες ευκαιρίες σε όλους να συμμετέχουν αλλά και το να διατηρείται ο αυτοέλεγχος σε κάθε περίπτωση (Commission for Fair Play, 1990).

Το τίμιο παιχνίδι έχει συσχετιστεί με συμπεριφορές όπως σεβασμός σε τυπικότητες των σπορ, άγραφους κανόνες και υιοθέτηση αξιών όπως ενδιαφέρον και φροντίδα για τον συνάνθρωπο, δικαιοσύνη, τιμιότητα, και ευσιελανία. Οι έρευνες που διερευνούν τους παράγοντες που καθορίζουν την ηθική συμπεριφορά εστιάζονται είτε στη μελέτη προσωπικών χαρακτηριστικών όπως το φύλο, η ηλικία κ.ά. είτε σε περιβαλλοντικούς - κοινωνικούς παράγοντες. Η παρακίνηση για παράδειγμα, θεωρείται ως ένας από τους καθοριστικούς παράγοντες της ηθικότητας. Έρευνες έχουν εξετάσει τη σχέση τους στον χώρο του αθλητισμού (Duda, Olson, & Templin, 1991; Dunn & Dunn, 1999; Kavussanu & Roberts, 2001; Stephens & Bredemeier, 1996; Gano-Overway, Guivernau, Mayar, Waldron, & Ewing, 2005; Kavussanu, & Spray, 2006; Sage, Kavussanu, & Duda, 2006; Πρώιος, Αθαναηλίδης, & Ζαρότης, 2004).

Η εσωτερική παρακίνηση είναι μια έννοια η οποία έχει ιδιαίτερα μελετηθεί στο χώρο της παρακίνησης στην εκπαίδευση. Σύμφωνα με τους Deci και Ryan (1985) εσωτερικά παρακινημένες συμπεριφορές είναι αυτές που γίνονται για την ικανοποίηση και ευχαρίστηση που πηγάζει από την πραγματοποίησή τους. Αντίθετα, εξωτερικά παρακινημένες είναι οι συμπεριφορές που η εκδήλωσή τους αναμένεται ότι θα έχει κάποια οφέλη για το άτομο. Η εσωτερική παρακίνηση έχει συσχετιστεί με το τίμιο παιχνίδι. Σύμφωνα με τους Butcher και Schneider (2001): «Διδάσκοντας το τίμιο παιχνίδι ως σεβασμό προς το παιχνίδι αυξάνεται και η εσωτερική παρακίνηση, και η ανάπτυξη της εσωτερικής παρακίνησης βελτιώνει το τίμιο παιχνίδι» (σελ.45). Παρόλα αυτά δεν υπάρχουν αρκετά ερευνητικά δεδομένα που να υποστηρίζουν αυτή τη θέση. Σε μελέτη των Hassandra, Goudas και Hatzigeorgiadis (2003) φάνηκε ότι το επίπεδο της εσωτερικής παρακίνησης επηρεάζει τις συμπεριφορές των μαθητών ως προς το τίμιο παιχνίδι. Έτσι, οι μαθητές και μαθήτριες που ήταν υψηλά εσωτερικοί παρακινημένοι είχαν υψηλότερα σκορ στη μέτρηση του τίμιου παιχνιδιού σε σχέση με τους μαθητές και μαθήτριες που βρίσκονταν στο χαμηλό επίπεδο εσωτερικής παρακίνησης που είχαν χαμηλότερα σκορ στη μέτρηση του τίμιου παιχνιδιού. Βρέθηκαν επίσης διαφορές ως προς το φύλο των συμμετεχόντων, με τα αγόρια που βρίσκονταν στο χαμηλότερο επίπεδο εσωτερικής παρακίνησης να εμφανίζουν πιο αρνητικές ηθικο-κοινωνικές συμπεριφορές, σε σύγκριση με τα κορίτσια, στο μάθημα της φυσικής αγωγής. Συνοπτικά, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα αγόρια και οι μαθητές και μαθήτριες με χαμηλή εσωτερική παρακίνηση φαίνεται να υιοθετούν πιο αντικοινωνικές συμπεριφορές στο μάθημα της φυσικής αγωγής.

Τα αποτελέσματα ερευνών σχετικά με τις διαφορές των δύο φύλων σε ηθικο-κοινωνικές συμπεριφορές στον αθλητισμό ποικίλλουν ανάλογα με τη θεωρητική προσέγγιση (Bandura, 1977; Haan, 1991; Kohlberg, 1984) και τον τρόπο μέτρησης των διαστάσεων της ηθικής που αξιολογούνται (Bredemeier, 1984). Έτσι, υπάρχουν πορίσματα ερευνών που έχουν δείξει σημαντικές διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών σε διαστάσεις της ηθικής, όπως έντιμη αθλητική συμπεριφορά και νομιμοποίηση επιθετικής συμπεριφοράς για κατάκτηση της νίκης (Duda Olson & Templin, 1991), αλλά και επίπεδο ηθικής λειτουργίας (Kavussanu & Roberts, 2001), αλλά και πορίσματα που δεν φανέρωσαν διαφορές (Bredemeier, 1995; Haan, 1977; Haan, Aerts, & Cooper, 1985; Walker, DeVries, & Trevathan, 1985).

Η ηθική ωριμότητα σχετίζεται θετικά με την ηλικία σύμφωνα με τους θεωρητικούς του χώρου (Kohlberg, 1976; Rest, 1986), οι οποίοι υποστηρίζουν ότι υπάρχει σαφής σχέση μεταξύ της ηλικίας και των σταδίων ανάπτυξης της ηθικής σκέψης. Αυτή η γενική

θέση υποδηλώνει ότι ανάλογα και στον αθλητισμό και στη φυσική αγωγή όσο οι μαθητές και μαθήτριες μεγαλώνουν η ηθική ωριμότητα, και κατά συνέπεια η ηθική τους συμπεριφορά, θα βελτιώνεται (Proios & Doganis, 2006). Δηλαδή, αναμένεται ότι οι μαθητές και μαθήτριες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θα επιδεικνύουν λιγότερες αρνητικές ηθικο-κοινωνικές συμπεριφορές και περισσότερες θετικές ηθικο-κοινωνικές συμπεριφορές, σε σχέση με μαθητές και μαθήτριες της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Οι Bredemeier και Shields (1986, 1993) όμως, υποστηρίζουν ότι οι συμπεριφορές των ατόμων αλλάζουν όταν βρίσκονται στο περιβάλλον του αθλητισμού. Πιο συγκεκριμένα, σε αθλητικό περιβάλλον οι συμπεριφορές των ατόμων είναι πιο εγωκεντρικές σε σχέση με τις συμπεριφορές που επιδεικνύουν στην καθημερινή τους ζωή (Bredemeier & Shields, 1984).

Επίσης, παλιότερες μελέτες (Bredemeier & Shields, 1984; Haan et al., 1985; Πρώτος & Δογάνης, 2003) έχουν εντοπίσει διαφορές ανάλογα με την ηλικία και την εκπαιδευτική βαθμίδα σε επιθετικές συμπεριφορές. Ο Deluty (1984) εντόπισε διαφορές ανάλογα με την ηλικία σε τάσεις επιθετικότητας, αναφέροντας ότι οι επιθετικές συμπεριφορές αυξήθηκαν και οι θετικές συμπεριφορές μειώθηκαν από την τρίτη στην πέμπτη τάξη του δημοτικού. Η Bredemeier (1994) επίσης εντόπισε διαφορές ανά ηλικία σε επιθετικές και θετικές συμπεριφορές μεταξύ μαθητών και μαθητριών τετάρτης δημοτικού και πρώτης γυμνασίου, χωρίς όμως να υπάρχουν ταυτόχρονες διαφορές στην ηθική λογική τους.

Το περιβάλλον της φυσικής αγωγής θεωρείται το ιδανικότερο για την ανάπτυξη ηθικο-κοινωνικών συμπεριφορών σε παιδιά και νέους (Bergmann - Drewe, 2000; Shields & Bredemeier, 1995). Αν και στο παιχνίδι και τον αθλητισμό τα παιδιά συμμετέχουν με ευχαρίστηση και διασκεδάζουν, ωστόσο, έρευνες έχουν δείξει ότι όσο τα παιδιά μεγαλώνουν τα κίνητρα για τη συμμετοχή τους στη φυσική αγωγή αποδυναμώνονται (Digelidis & Papaioannou, 1999; Διγγελίδης & Παπαϊωάννου, 1996).

Λαμβάνοντας υπόψη τη σημαντικότητα της ηθικο-κοινωνικής ανάπτυξης των παιδιών μέσα από τα παιχνίδια της φυσικής αγωγής, θεωρούμε ότι είναι σημαντική η εξέταση της σχέσης μεταξύ κινήτρων συμμετοχής και τίμων συμπεριφορών. Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η μελέτη της διαφοροποίησης των παραπάνω μεταβλητών ανάλογα με το φύλο και την ηλικία. Κατά συνέπεια, ο σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να διερευνήσει τις σχέσεις μεταξύ συμπεριφορών τίμιου παιχνιδιού και εσωτερικής παρακίνησης, και παράλληλα να εξετάσει πώς διαφοροποιούνται οι συμπεριφορές τίμιου παιχνιδιού μαθητών και μαθητριών στη φυσική αγωγή αναφορικά με το φύλο, την ηλικία (ανά εκπαιδευτική βαθμίδα).

Μέθοδος και Διαδικασία

Συμμετέχοντες

Στην παρούσα μελέτη συμμετείχαν 472 μαθητές δημοτικού ($n = 248$) και γυμνασίου ($n = 148$) με μέσο όρο ηλικίας 12.62 (± 1.70) χρόνια. Οι μαθητές ($n = 263$) και μαθήτριες ($n = 209$) συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια στην ώρα του μαθήματος της φυσικής αγωγής μέσα στην τάξη τους χωρίς την παρουσία του εκπαιδευτικού τους της φυσικής αγωγής.

Μετρήσεις

Τίμιο παιχνίδι. Το ερωτηματολόγιο Τίμιο Παιχνίδι στη Φυσική Αγωγή (Χασάνδρα, Γούδας, Χατζηγεωργιάδης, & Θεοδωράκης, 2002) χρησιμοποιήθηκε για να αξιολογήσει τις αυτό-αναφερόμενες συμπεριφορές τίμιου παιχνιδιού των μαθητών και μαθητριών στο μάθημα της φυσικής αγωγής. Η κλίμακα αποτελείται από 4 διαστάσεις που αξιολογούν 2 θετικές (σεβασμό στις τυπικότητες των σπορ και στους συμπαίκτες) και 2 αρνητικές (τέχνη νίκης και κλέψιμο) αθλητικές συμπεριφορές. Η διάσταση σεβασμός στους συμπαίκτες περιλαμβάνει συμπεριφορές όπως προφορική υποστήριξη και αναγνώριση της καλής προσπάθειας (π.χ. «Βοηθάω τους συμπαίκτες μου»). Η διάσταση σεβασμός στις τυπικότητες των σπορ περιλαμβάνει θετικές κοινωνικές συμπεριφορές που εκδηλώνονται μέσα στα σπορ (π.χ. «Στο τέλος δίνω το χέρι στους αντιπάλους»). Σαν κλέψιμο ορίζονται συμπεριφορές όπως παραβίαση των κανόνων του παιχνιδιού προσπαθώντας ταυτόχρονα να αποφύγουν την τιμωρία (π.χ. «Κλέβω αν είμαι σίγουρος ότι δεν θα με πιάσουν»). Η τέχνη νίκης, αντίθετα προς το κλέψιμο, περιλαμβάνει συμπεριφορές οι οποίες δεν αποτελούν παραβίαση των κανόνων του παιχνιδιού, αλλά συμπεριφορές που είναι ηθικά αμφισβητήσιμες και προσχεδιασμένες τακτικές με σκοπό να κλονίσουν τους αντιπάλους (π.χ. «Προσπαθώ να εκνευρίσω τους αντιπάλους»). Το ερωτηματολόγιο έχει την προθεματική φράση «Όταν παίζουμε παιχνίδια...», και αποτελείται από 16 ερωτήσεις (4 σε κάθε παράγοντα). Οι απαντήσεις δίνονται σε 5βάθμια κλίμακα (1=Ποτέ, 5=Πάντα). Οι δείκτες εσωτερικής συνοχής για κάθε παράγοντα ήταν: Σεβασμός στους Συμπαίκτες $\alpha = .68$, Τέχνη Νίκης $\alpha = .81$, Κλέψιμο, $\alpha = .83$, και Τυπικότητες των Σπορ $\alpha = .83$.

Εσωτερική παρακίνηση. Για την αξιολόγηση της Εσωτερικής Παρακίνησης χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο Intrinsic Motivation Inventory (IMI, McAuley, Duncan, & Tammen, 1989), έτσι όπως προσαρμόστηκε για Έλληνες μαθητές από τους Paracharis and Goudas, (2003). Το IMI αποτελείται από 4 υποκλίμακες: ευχαρίστηση / ενδιαφέρον (5 ερωτήσεις, π.χ. «Αυτά που κάνουμε στη γυμναστική μου αρέσουν πολύ»), προσπάθεια / σημαντικότητα (5

Πίνακας 1. Περιγραφικά στατιστικά και συσχετίσεις όλων των μεταβλητών.

	Mean ± SD	1	2	3	4	5	6	7
1. Τυπικότητες των σπορ	3.56±1.14							
2. Σεβασμός στους συμπαίκτες	4.37±0.83	.35**						
3. Τέχνη νίκης	2.03±1.03	-.47**	-.35**					
4. Κλέψιμο	1.52±0.83	-.34**	-.31	.53**				
5. Προσπάθεια	3.88±0.86	.31**	.36**	-.29**	-.31**			
6. Ευχαρίστηση	4.40±0.70	.22**	.40**	-.28**	-.32**	.56**		
7. Ικανότητα	3.98±0.76	.08	.30**	-.14**	-.12*	.52**	.60**	
8. Πίεση/Άγχος	3.76±0.83	-.04	.21**	-.12*	-.12*	.14**	.41**	.43**

* $p < .05$, ** $p < .01$

ερωτήσεις, π.χ. «Προσπαθώ πολύ στη διάρκεια του μαθήματος»), αντιλαμβανόμενη ικανότητα (5 ερωτήσεις που καλούν τα παιδιά να συγκρίνουν τις ικανότητές τους στη φυσική αγωγή σε σχέση με τους συμμαθητές τους), και πίεση/άγχος (5 ερωτήσεις, π.χ. «μερικές φορές ανησυχώ μήπως κάνω λάθη στη γυμναστική»). Οι απαντήσεις δίνονται σε 5-βάθμια κλίμακα (1 = Διαφωνώ απόλυτα, 5 = Συμφωνώ απόλυτα). Οι δείκτες εσωτερικής συνοχής σε κάθε υποκλίμακα ήταν ευχαρίστηση/ενδιαφέρον: $a = .86$, προσπάθεια/σημαντικότητα: $a = .75$, αντιλαμβανόμενη ικανότητα: $a = .78$, και πίεση/άγχος: $a = .62$.

Αποτελέσματα

Τα περιγραφικά στατιστικά στοιχεία και οι συντελεστές συσχέτισης παρουσιάζονται στον Πίνακα 1. Οι συσχετίσεις έδειξαν ότι η εσωτερική παρακίνηση σχετιζόταν θετικά με τις θετικές κοινωνικο-ηθικές συμπεριφορές και αρνητικά με τις αρνητικές κοινωνικο-ηθικές συμπεριφορές. Πιο συγκεκριμένα, ο σεβασμός προς τους συμπαίκτες σχετιζόταν θετικά με την Ευχαρίστηση/Διασκέδαση, την Ικανότητα, την προσπάθεια και την έλλειψη Πίεσης/Άγχους, ενώ ο Σεβασμός προς τις Τυπικότητες των Σπορ σχετιζόταν θετικά με την Ευχαρίστηση και την Προσπάθεια. Αντίστοιχα, η Τέχνη Νίκης και το Κλέψιμο σχετιζόταν αρνητικά με όλες τις διαστάσεις της εσωτερικής παρακίνησης.

Φύλο και εκπαιδευτική ηλικία

Ανάλυση διακύμανσης 2 x 2 έγινε για να εξεταστούν διαφορές στο τίμιο παιχνίδι ως προς το φύλο και την εκπαιδευτική βαθμίδα. Τα αποτελέσματα έδειξαν σημαντικές κύριες επιδράσεις για το φύλο, ($F_{4,429} = 2.73, p < .05, \eta^2 = .025$), την εκπαιδευτική Βαθμίδα, ($F_{4,429} = 5.64, p < .01, \eta^2 = .050$), καθώς και σημαντική αλληλεπίδραση μεταξύ φύλου και εκπαιδευτικής βαθμίδας, ($F_{4,429} = 2.70, p < .05, \eta^2 = .025$). Το φύλο είχε σημαντική επίδραση στον παράγοντα σεβασμός για τους συμπαίκτες, ($F_{1,432} = 2.93, p < .05, \eta^2 = .010$), στον παράγοντα τέχνη της νίκης ($F_{1,432} = 3.67, p = .05, \eta^2 = .008$) και στον παράγοντα κλέψιμο ($F_{1,432} = 5.44, p < .05, \eta^2 = .012$). Εξέταση των μέσων όρων έδειξε ότι τα αγόρια είχαν υψηλότερα σκορ στους παράγοντες τέχνη της νίκης και κλέψιμο, και χαμηλότερα σκορ στον παράγοντα σεβασμός στους συμπαίκτες από ότι τα κορίτσια. Η εκπαιδευτική βαθμίδα είχε σημαντική επίδραση στον παράγοντα σεβασμός στους συμπαίκτες ($F_{1,432} = 12.19, p < .01, \eta^2 = .027$), σεβασμός στις τυπικότητες των σπορ, ($F_{1,432} = 5.14, p < .05, \eta^2 = .012$), τέχνη της νίκης, ($F_{1,432} = 17.56, p < .01, \eta^2 = .039$), και κλέψιμο, ($F_{1,432} = 7.22, p < .01, \eta^2 = .016$). Οι μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης είχαν υψηλότερα σκορ στους παράγοντες τέχνη της νίκης, και κλέψιμο, και μικρότερα σκορ στους παράγοντες σεβασμός στις τυπικότητες των σπορ και σεβασμός στους συμπαίκτες. Οι μέσοι όροι για τα επίπεδα του φύλου και της εκπαιδευτικής βαθμίδας εμφανίζονται στον Πίνακα 2.

Πίνακας 2. Μέσοι όροι διαστάσεων τίμιου παιχνιδιού ανά φύλο και εκπαιδευτική ηλικία.

	Αγόρια	Κορίτσια	Πρωτοβάθμια	Δευτεροβάθμια
1. Τυπικότητες των σπορ	3.61	3.58	3.67	3.41
2. Σεβασμός στους συμπαίκτες	4.31	4.48	4.49	4.20
3. Τέχνη νίκης	2.08	1.87	1.86	2.26
4. Κλέψιμο	1.60	1.34	1.43	1.63

Ωστόσο, οι κύριες επιδράσεις σχετικά με τον παράγοντα σεβασμός στους συμπαίκτες καλύφθηκε από την αλληλεπίδραση φύλου και βαθμίδας. Για την εξέταση της αλληλεπίδρασης εκτελέστηκαν μονόπλευρες αναλύσεις διακύμανσης με τη βαθμίδα εκπαίδευσης ως ανεξάρτητη μεταβλητή για κάθε επίπεδο φύλου. Για τα αγόρια βρέθηκε ότι οι μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης είχαν μεγαλύτερα σκορ από τους μαθητές της δευτεροβάθμιας, $F_{1,255}=16.06$, $p<.01$, ενώ για τα κορίτσια οι διαφορές ανάμεσα στις μαθήτριες των δύο βαθμίδων πλησίασαν αλλά δεν έφτασαν το επίπεδο σημαντικότητας ($F_{1,206}=0.39$, $p=.53$).

Συζήτηση

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η διερεύνηση του τίμιου παιχνιδιού στο περιβάλλον της φυσικής αγωγής. Συνοπτικά, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το φύλο, η εκπαιδευτική ηλικία και η εσωτερική παρακίνηση συνδέονται με την εμφάνιση συμπεριφορών τίμιου παιχνιδιού.

Οι σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ της εσωτερικής παρακίνησης και του τίμιου παιχνιδιού φαίνεται να επιβεβαιώνουν προηγούμενες σχετικές θέσεις και ευρήματα (Butcher & Schneider, 2001; Hassandra, Goudas & Hatzigeorgiadis, 2003), παραμένει όμως άγνωστη τόσο η κατεύθυνση της σχέσης μεταξύ αυτών των δύο, όσο και αν υπάρχει σχέση αιτίας και αιτιατού.

Όσον αφορά στις διαφορές φύλου τα αγόρια δείχνουν να εμφανίζουν πιο συχνά αρνητικές κοινωνικο-ηθικές συμπεριφορές και λιγότερο συχνά θετικές κοινωνικο-ηθικές συμπεριφορές σε σχέση με τα κορίτσια. Παρόμοια αποτελέσματα έχουν βρεθεί σε σχετικές μελέτες τόσο στον αθλητισμό (Bredemeier & Shields, 1986; Bredemeier, Weiss, Shields, & Cooper, 1987), όσο και στο γενικότερο περιβάλλον (Moore & Eisenberg, 1984; Thoma, 1986), με τα αγόρια να παρουσιάζουν πιο αντικοινωνικές συμπεριφορές σε σύγκριση με τα κορίτσια. Αυτές οι διαφορές συχνά αποδίδονται και στα ευρύτερα κοινωνικά στερεότυπα, και στα στερεότυπα σχετικά με το φύλο μέσα στο περιβάλλον των σπορ, αλλά και στις διαφορετικές προσδοκίες των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής από τα αγόρια και τα κορίτσια. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Licht και Dweck (1983), οι εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής τείνουν

να επιβραβεύουν πιο συχνά τα κορίτσια για θετικές κοινωνικές συμπεριφορές και ταυτόχρονα επιπλήτουν λιγότερο τα αγόρια για αντικοινωνικές συμπεριφορές. Τέλος, σύμφωνα με την Bredemeier (1984), όσο υπάρχουν στερεότυπα που ενθαρρύνουν την υιοθέτηση διαφορετικών αρχών μεταξύ ανδρών (ατομικότητα και ανταγωνιστικότητα) και γυναικών (κοινωνικότητα και συνεργασία) στα σπορ, το θέμα των διαφορών σε ηθικο-κοινωνικές διαστάσεις θα είναι περίπλοκο.

Αξιοσημείωτες είναι οι διαφορές που βρέθηκαν ανά εκπαιδευτική βαθμίδα των μαθητών στις συμπεριφορές του τίμιου παιχνιδιού στη φυσική αγωγή. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι όσο τα παιδιά μετακινούνται από μικρότερες σε μεγαλύτερες τάξεις οι συμπεριφορές τους μέσα στο παιχνίδι της φυσικής αγωγής γίνονταν όλο και λιγότερο θετικές και ταυτόχρονα, όλο και περισσότερο αρνητικές. Οι διαφορές σε επιθετικές συμπεριφορές που εντοπίστηκαν σε προηγούμενες μελέτες μεταξύ μαθητών τρίτης και πέμπτης τάξης δημοτικού (Deluty, 1984) και μεταξύ μαθητών τετάρτης δημοτικού και πρώτης γυμνασίου (Bredemeier, 1994), εντοπίστηκαν και στις συμπεριφορές του τίμιου παιχνιδιού, έτσι όπως μετρήθηκαν στην παρούσα έρευνα. Τα ευρήματα υποδηλώνουν ότι οι αθλητικές θετικές ή αρνητικές συμπεριφορές στο περιβάλλον της φυσικής αγωγής είναι σε συμφωνία με το περιβάλλον των σπορ (Bredemeier & Shields, 1984). Αντίθετα, η σχετική βιβλιογραφία στο γενικότερο κοινωνικό χώρο δείχνει ότι οι γενικές θετικές κοινωνικές και ηθικές συμπεριφορές αυξάνουν όσο τα παιδιά μεγαλώνουν (Fabes, Carlo, Kupanoff, & Laible, 1999).

Αυτή η κατεύθυνση των συμπεριφορών των μαθητών στο μάθημα της φυσικής αγωγής είναι ανησυχητική όσον αφορά την ηθική τους ανάπτυξη και τη συμβολή της φυσικής αγωγής σε αυτή. Αν τα παραπάνω ευρήματα επιβεβαιωθούν και με άλλες μελέτες, τότε είναι πολύ σημαντικό να εστιάσουμε την προσοχή μας στις μικρές ηλικίες όπου οι συμπεριφορές τίμιου παιχνιδιού στη φυσική αγωγή είναι ακόμη θετικές και να βρούμε τρόπους να τις διατηρήσουμε. Τέλος, τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης υποδεικνύουν ότι η ανάπτυξη της εσωτερικής παρακίνησης πιθανά θα βοηθούσε προς αυτή την κατεύθυνση.

Σημασία για τη Φυσική Αγωγή

Η μελέτη συμπεριφορών τίμιου παιχνιδιού στη φυσική αγωγή, πως αυτές εξελίσσονται στο χρόνο και οι σχέσεις τους με άλλες σημαντικές μεταβλητές, όπως τα κίνητρα συμμετοχής, μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη αποτελεσματικότερων προγραμμάτων φυσικής αγωγής.

Σημασία για την Ποιότητα Ζωής

Η κατάλληλη αθλητική παιδεία αποτελεί το καλύτερο μέτρο κατά της βίας και της επιθετικότητας στους αθλητικούς χώρους. Η διδασκαλία του τίμιου παιχνιδιού μέσα από τη φυσική αγωγή πρέπει να συμβάλει και στη βελτίωση γενικότερων ηθικών και κοινωνικών συμπεριφορών του ατόμου στην κοινωνία.

Βιβλιογραφία

- Bergmann-Drewe, S. (2000). The logical connection between moral education and physical education. *Journal of Curriculum Studies*, 32, 561-573.
- Bredemeier, B. J. (1984). Sport gender and moral growth. In J. M. Silva, & R. S. Weinberg (Eds.), *Psychological foundations of sport* (pp. 400-413). Champaign IL: Human Kinetics.
- Bredemeier, B. J. (1994). Children's moral reasoning and their assertive, aggressive, and submissive tendencies in sport and daily life. *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 16, 1-14.
- Bredemeier, B. J., & Shields, D. L. (1984). Divergence in moral reasoning about sport and life. *Sociology of Sport Journal*, 1, 348-357.
- Bredemeier, B. J., & Shields, D. L. (1986). Moral growth among athletes and non-athletes: A comparative analysis. *The Journal of Genetic Psychology*, 147, 7-18.
- Bredemeier, B. J., & Shields, D. L. (1993). Moral psychology in the context of sport. In R. Singer, M. Murphey, & L. K. Tennant (Eds.), *Handbook of research in sport psychology* (pp. 587-599). New York: Macmillan.
- Bredemeier, B. J., Weiss, M. R., Shields, D. L., & Cooper, B. (1987). The relationship of sport involvement with children's moral reasoning and aggression tendencies. *Journal of Sport Psychology*, 8, 304-318.
- Butcher, R., & Schneider, A. (1998). Fair play as respect for the game. *Journal of the Philosophy of Sport*, 25, 1-22.
- Butcher, R., & Schneider, A. (2001). Fair play as respect for the game. In W. J. Morgan, K. V. Meier, & A.J. Schneider (Eds.), *Ethics in sport*, (pp. 21-48). Champaign IL: Human Kinetics.
- Commission for Fair Play. (1990). *Fair Play for Kids*. Gloucester
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.
- Deluty, R. H. (1984). Behavioral validation of the Children's Action Tendency Scale. *Journal of Behavioral Assessment*, 6, 115-130.
- Digelidis, N., & Papaioannou, A. (1999). Age-goup differences in intrinsic motivation, goal orientations and perceptions of athletic competence, physical appearance and motivational climate in Greek physical education. *Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports*, 9, 375-380.
- Duda, J. L., Olson, L. K., & Templin, T. J. (1991). The relationship of task and ego orientation to sportsmanship attitudes and the perceived legitimacy of injurious acts. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 62, 79-87.
- Dunn, J. G. H., & Dunn, J. C. (1999). Goal orientations, perceptions of aggression, and sportpersonship elite male youth ice hockey players. *The Sport Psychologist*, 13, 183-200.
- Eisenberg, N., & Fabes, R. A. (1998). Prosocial development. In: N. Eisenberg (Ed.), *Handbook of child psychology. Vol. 3: Social, emotional and personality development* (pp. 701-778). New York: Wiley.
- Eisenberg, N., & Mussen, P. H. (1989). *The roots of prosocial behaviour in children*. Cambridge University Press.
- Fabes, R. A., Carlo, G., Kupanoff, K., & Laible, D. (1999). Early adolescence and prosocial/moral behavior I: The role of individual processes. *Journal of Early Adolescence*, 19, 5-16.
- Gano-Overway, L. A., Guivernau, M., Mayar, T. M., Waldron, J. J., & Ewing, M. (2005). Achievement goal perspectives, perceptions of the motivational climate and sportpersonship: Individual and team effects. *Psychology of Sport and Exercise*, 6, 215-232.
- Haan, N. (1991). Moral development and action from a social constructivist perspective. In W. M. Kurtines & J. L. Gewirtz (Eds.), *Handbook of moral behavior and development: Vol. 1 Theory* (pp. 251-273). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Haan, N. (1977). *Coping and defending: Processes of self-environment organization*. New York: Academic Press.
- Haan, N., Aerts, E., & Cooper, B. B. (1985). *On moral grounds: The search for a practical morality*. New York: New York University Press.
- Hall, E. (1981). *Moral development of athletes in sport specific and general social situations*. Un published doctoral dissertation, Texas Women's University.
- Hassandra, M., Goudas, M., & Hatzigeorgiadis, A. (2003). Attitudes towards fair play in physical education: The role of intrinsic motivation and gender. In R. Stelter (Ed.), *Book of Abstracts XIth European Congress of Sport Psychology* (p. 72), Copenhagen, 22-27 July 2003. <http://www.ifi.ku.dk/fepsac/abstracts/FEPSAC2003%20Book%20of%20Abstracts.pdf>
- Kavussanu, M., & Roberts, G. C. (2001). Moral functioning in sport: An achievement goal perspective. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 23, 37-54.
- Kavussanu, M., & Spray, C. M. (2006). Contextual influences on moral functioning of male youth footballers. *The Sport Psychologist*, 20, 1-23.
- Kohlberg, L. (1984). *Essays on moral development: Vol. 2: The psychology of moral development*. San Francisco: Harper & Row.
- Kohlberg, L. (1976). Moral stages and moralization: Cognitive-developmental approach. In T. Lick

- ona (Ed.), *Moral development and behavior: Theory, research, and social issue* (pp. 31-53). New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Licht, B. G., & Dweck, C. S. (1983). Sex differences in achievement orientation: Consequences for academic choice and attainments. In M. Marland (Ed.), *Sex differentiation and schooling* (pp. 628-632). London: Heineman Educational Books.
- McAuley, E., Duncan, T., & Tammen, V. (1989). Psychometric properties of the intrinsic motivation inventory in a competitive sport setting: A confirmatory factor analysis. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 60, 48-58.
- Moore, B.S., & Eisenberg, N. (1984). The development of altruism. In G.J. Whitehurst (Ed.), *Annals of child development: A research annual volume 1* (pp. 107-174). Greenwich, Connecticut: JAI Press.
- Papacharisis, V., & Goudas, M. (2003). Perceptions about exercise and intrinsic motivation of students attending a health related physical education program. *Perceptual and Motor Skills*, 97, 689-696.
- Rest, J. R. (1986). *Moral development: Advances in research and theory*. New York: Praeger.
- Sage, L., Kavussanu, M., & Duda, J. (2006). Goal orientations and moral identity as predictors of pro-social and antisocial functioning in male association football players. *Journal of Sport Sciences*, 24(5), 455-466.
- Shields, D. L., & Bredemeier, B. J. (1995). *Character development and physical activity*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Stephens, D., & Bredemeier, B. (1996). Moral atmosphere and judgments about aggression in girls' soccer: Relationships among moral and motivational variables. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 18, 158-173.
- Thoma, S. J. (1986). Estimating gender differences in the comprehension and preference of moral issues. *Developmental Review*, 6, 165-180.
- Walker, L. J., DeVries, B., & Trevathan, S. D. (1985). Moral stages and moral orientations in real-life and hypothetical dilemmas. *Child Development*, 58, 842-858.
- Διγγελίδης, Ν. & Παπαϊωάννου, Α. (1996). Αναπτυξιακές διαφορές στην εσωτερική παρακίνηση, στόχους επίτευξης, αντίληψη κλίματος παρακίνησης και αντίληψη εαυτού, στο μάθημα φυσικής αγωγής. *Αθλητική Ψυχολογία*, 16-31.
- Πρώιος, Μ., Αθαναηλίδης, Ι., & Ζαρότης, Γ. (2004). Σχέση παρακίνησης και τίμιου φερσίματος. *Φυσική Αγωγή, Αθλητισμός, Υγεία*. 16/17, 117-125.
- Πρώιος, Μ., & Δογάνης, Γ. (2003). Στάδια ηθικού διαλογισμού και πρόβλεψη της αθλητικής επιθετικότητας. *Αθλητική Απόδοση & Υγεία*, 4, 5-18.
- Χασάνδρα, Μ., Γούδας, Μ., Χατζηγεωργιάδης, Α., & Θεοδωράκης, Γ. (2002). Ανάπτυξη ερωτηματολογίου για την αξιολόγηση του τίμιου παιχνιδιού (fair play) στην φυσική αγωγή για παιδιά δημοτικού. *Αθλητική Ψυχολογία*, 13, 105-126.

